

Handläggare: Siv Lundgren
Telefon: 08-508 13185

Till
Södermalms stadsdelsnämnd
2011-12-15

Förslag till reviderade riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn

Remiss från kommunstyrelsen dnr 325-1826/2011

Förvaltningens förslag till beslut

Tjänsteutlåtandet utgör svar på remissen

Anders Carstorp
stadsdelsdirektör

Denise Melin
avdelningschef

Sammanfattning

Den 1 augusti 2010 infördes en ny bestämmelse i Föräldrabalken som reglerar det som tidigare var domstolens beslut om kontaktperson vid umgänge. Domstolen får, när den fattar ett beslut om umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med, besluta att det vid umgänget ska närvara en person som socialnämnden utser s.k. *umgängesstöd* (6 kap 15 c § första stycket FB, SFS 2010:740). Socialförvaltningen har utarbetat ett förslag till revidering av riktlinjerna för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn. Kommunstyrelsen har sänt ut förslaget på remiss till samtliga stadsdelsnämnder. I förslaget framhålls att barnets behov av umgängesstöd ska vara avgörande, inte föräldrarnas. De förändrade avsnitten i riktlinjerna syftar också till att klargöra vad ett yttrande till tingsrätten bör innehålla. Svaret till domstolen bör vara skriftligt och domstolen ska alltid kontaktas vid svårigheter att verkställa umgängesstöd. En generell förutsättning är att umgängesstöd inte är vare sig möjligt eller lämpligt att verkställa i situationer då det har förekommit våld eller hot om våld vilket betonas i förslaget.

Bakgrund

I ärenden om umgänge har tingsrätten enligt tidigare praxis kunnat förordna att umgänget som rätten beslutar om ska ske i närvaro av en av socialnämnden utsedd kontaktperson. Det har inte varit reglerat i lagstiftningen. Kontaktperson är enligt socialtjänstlagen (SoL) ett bistånd vilket inte stämmer överens med att tingsrätten kan besluta om kontaktperson mot den ena förälderns vilja. Regeringen gav i juli 2006 en särskild utredare i uppdrag att se över frågor om beslutanderätt vid gemensam vårdnad m.m. när föräldrar inte kan komma överens i frågor som rör barnet. Utredaren överlämnade i juli 2007 betänkandet *Beslutanderätt vid gemensam vårdnad m.m.* (SOU 2007:52).

Den 1 augusti 2010 infördes en ny bestämmelse i Föräldrabalken som reglerar f.d. beslutet om kontaktperson vid umgänge. Domstolen får, när den fattar ett beslut om umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med, besluta att det vid umgänget ska närvara en person som socialnämnden utser, s.k. *umgängesstöd* (6 kap 15 c § första stycket FB, SFS 2010:740). Detta medför behov av förändringar i stadens riktlinjer för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn.

Ärendet

Socialförvaltningen har utarbetat ett förslag till revidering av riktlinjerna för handläggning av ärenden rörande vårdnad, boende, umgänge och namn.

Kommunstyrelsen har sänt ut förslaget på remiss till samtliga stadsdelsnämnder. Remisstiden sträcker sig till 30 december 2011. Förslaget i sin helhet går att ta del av via länken:

http://www.insyn.stockholm.se/soc/document/2011-08-30/Dagordning/15/15_bilaga.pdf

Socialnämndens förslag till reviderade riktlinjer

De nya bestämmelserna i korthet

(Socialnämnd är i texten nedan liktydigt med stadsdelsnämnd)

- Användningsområdet för umgängesstöd snävas in jämfört med hur kontaktpersonsinstitutet har kommit till användning i gällande praxis.
- Barnets behov av umgängesstöd ska vara avgörande, inte förälderns.
- Beslutet om umgängesstöd ska gälla för viss tid, i normalfallet ett år.
- Domstolen ska inför ett beslut inhämta yttrande från socialnämnden om nämndens möjligheter att utse en person som ska medverka vid umgänget.

- Socialnämnden har möjlighet att avge ett muntligt svar.
- Socialnämnden ska vara skyldig att följa upp hur umgänget fungerar.
- Socialnämnden ska verka för att stödet inte består längre än nödvändigt och verka för att föräldrar istället avtalar om umgänge.
- Umgängesstöd ska inte användas som en garant för barnets skydd mot skadliga åtgärder från en förälders sida. Om barnet inte kan anses vara tryggt utan ett sådant skydd ska umgängesstöd inte vara något alternativ.

Konsekvenser för staden

Kontaktmannainstitutet har i ärenden rörande umgänge inte varit lagreglerat. Inom stadsdelsförvaltningarna har praxis och rutiner för hur samverkan med domstolarna ska ske och hur kontaktpersonerna utses utvecklats. Handläggningen kompliceras av att staden arbetar mot fyra olika tingsrätter med delvis olika rutiner.

Kontaktperson vid umgänge är resurskrävande för stadsdelsförvaltningarna. Umgänget ska ofta ske på obekvämt arbetstid och uppdragen kräver särskild kompetens hos kontaktpersonen. Stadsdelsförvaltningarnas organisation och resurser påverkar den faktiska utformningen av insatsen.

Stadsdelsnämnden har i fortsättningen ansvar för att följa upp hur umgänget fungerar och verka för att stödet inte består längre än nödvändigt. Vid uppföljningen ska nämnden ta hänsyn till om umgänget kan ske utan umgängesstöd. Nämnden kan verka för att föräldrarna träffar ett avtal om umgänge, om umgänget enligt socialnämndens bedömning kan fortsätta utan umgängesstöd. Ett sådant avtal gäller då istället för vad domstolen tidigare har beslutat. I annat fall kan det bli aktuellt att föreslå föräldrarna att ta initiativ till att få en förändring till stånd, t ex. genom att någon av dem väcker talan om ändringar i umgänget. Även stadsdelsnämnden har en rätt att väcka talan i en fråga som gäller en förälders umgänge med sitt barn (6 kap. 15 a § FB). Det kan också visa sig vid uppföljning att barnet har behov av umgängesstöd längre tid än vad domstolen har beslutat. Det är då föräldrarnas ansvar att väcka talan på nytt i domstol.

Enligt lagstiftaren är det barnets intresse av umgänge med en förälder som ska styra domstolens behovsbedömning. Den nya bestämmelsen innebär en skyldighet för socialnämnden att verkställa domstolens beslut och avses tydliggöra ansvarsfördelningen mellan domstol och socialnämnd. Umgängesstöd ska begränsas till situationer när det ur barnets synvinkel är befogat. Om behovet av umgängesstöd

är ett behov som en förälder har, ska det även fortsättningsvis prövas enligt socialtjänstlagen efter en sedvanlig utredning. Situationer där behovet av stöd förväntas kvarstå lång tid ska inte ingå. Domstolens beslut ska inte överprövas av socialtjänsten.

En svårighet som har visat sig, när den nya bestämmelsen har börjat tillämpas, är att umgängesstöd ofta används vid interimistiska beslut av domstolen. Det kan innebära att socialnämnden har att verkställa ett beslut om umgängesstöd för ett barn som nämnden inte har någon kännedom om, mer än vad som framkommit av den snabbupplysning som föregått beslutet. Domstolen riskerar att i brist på kunskap om barnet fatta beslut som inte är möjliga att verkställa. Det har därför uppstått ett behov av att tydliggöra socialtjänstens ansvar gentemot domstolen. Socialnämnden ska rätta sig efter domstolens beslut och verkställa det. Samtidigt är resurserna inte oändliga och vid uppenbara tveksamheter om lämpligheten måste socialtjänsten göra en egen bedömning av barnets bästa. I dessa fall krävs att socialtjänsten omedelbart vänder sig till domstolen för en diskussion om möjligheten att verkställa beslut. Föreliggande riktlinjer avser att förtydliga socialtjänstens mandat och underlätta en likartad handläggning över hela staden.

Underhand har i staden uttryckts ett behov av en samordnad, stadsgemensam resurs för umgänge mellan barn och föräldrar i konfliktfyllda situationer. Några stadsdelsförvaltningar har skapat umgängeslokaler med bemanning eller använder sig av familjecentral eller dylikt. Andra förvaltningar har inte tillgång till någon sådan resurs utan förlitar sig på uppdragstagare som närvarar vid umgänget i föräldrarnas hem eller på någon allmän, neutral plats.

Socialförvaltningen avser att vidare undersöka behovet av och förutsättningarna för en stadsgemensam resurs för stöd vid umgänge.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen välkomnar införandet av umgängesstöd istället för kontaktperson vid umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med. Det tidigare systemet med kontaktperson användes av domstolen, enligt förvaltningens uppfattning, i vällovligt syfte men utan någon riktig bedömning av förutsättningarna för att det skulle fungera i det enskilda fallet. Följden blev att vårdnadstvisten ofta fortsatte inom socialtjänsten. Kontaktpersonens uppdrag var otydligt och utgick ofta från vårdnadshavarens önskemål/krav. Det kunde exempelvis innebära förväntningar på kontaktpersonen som "ABAB-vakt". Det övervakade umgänget var inte tidsbestämt och kunde pågå i årtal. På så sätt befäste den tvisten mer än den bidrog till dess lösning.

Umgängesstödet ställer barnets behov i centrum och inte föräldrarnas. Om förutsättningar saknas beslutar inte domstolen om umgängesstöd. Ansvaret läggs tillbaka på föräldrarna bland annat genom att umgängesstödet är tidsbegränsat. Förutsättningarna för att rätt barn får rätt insats ökar. Ett resultat av detta kan vara att antalet ärenden till förvaltningen om umgängesstöd har sjunkit markant sedan umgängesstödet infördes 1 augusti 2010.

Förvaltningen ställer sig i stort sett bakom förslaget till de reviderade riktlinjerna men vill ta upp en punkt som är otydlig. ”Av 6 kap. 15 c § FB framgår att socialnämnden efter domstolens beslut om umgängesstöd ska utse en viss person att medverka vid umgänget. Denna måste inte vara den person som ska närvara vid umgänget utan kan vara *ansvarig chef eller en av de personer* som ska närvara.” (Förvaltningens kursivering). Detta kan tolkas som att umgängesstödet/personen är utbytbar och att huvudsaken är att *någon* person medverkar vid umgänget. I själva verket är det mycket viktigt att umgängespersonen och barnet träffas en eller flera gånger före det första umgängestillfället med föräldern. Detta för att göra situationen så trygg som möjligt för barnet.

Med hänvisning till ovanstående föreslår förvaltningen att detta tjänsteutlåtande utgör svar på remissen.
